

УДК 336(477)

Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України

Городніченко Ю.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету
імені Григорія Сковороди

Послідовний перехід нашої країни до ринкової економіки об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті усіх суб'єктів ринку. Саме наявність такої потреби та реальна можливість її задоволення характеризують ступінь розвитку економіки тієї чи іншої країни, дають уявлення про рівень захищеності її юридичних і фізичних осіб. Реформування усієї системи економічних відносин, соціальні перетворення та трансформаційні зрушення, що відбуваються в Україні, надають особливої ваги розв'язанню проблеми страхового захисту, спонукають до пошуку дійових механізмів акумуляції ресурсів страховиків і страхувальників та їх ефективного використання для усунення негативних наслідків страхових подій.

Ключові слова: страхування, страховик, страхувальник, страховий ринок, страхова компанія, страхові активи, фінансові інструменти.

Городниченко Ю.В. ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Последовательный переход нашей страны к рыночной экономике объективно обуславливает рост потребности в страховой защите всех субъектов рынка. Именно наличие такой потребности и реальная возможность ее удовлетворения характеризуют степень развития экономики той или иной страны, дают представление об уровне защищенности ее юридических и физических лиц. Реформирование всей системы экономических отношений, социальные преобразования и трансформационные сдвиги, происходящие в Украине, делают особенно важным решение проблемы страховой защиты, побуждают к поиску действенных механизмов аккумуляции ресурсов страховщиков и страхователей и их эффективного использования для устранения негативных последствий страховых событий.

Ключевые слова: страхование, страховщик, страхователь, страховой рынок, страховая компания, страховые активы, финансовые инструменты.

Horodnychenko Y.V. TRENDS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE MARKET INSURANCE OF UKRAINE

Consecutive our transition to a market economy leads to a growing need for insurance protection of all market players. The presence of such needs and meet the real possibility of characterizing the degree of economic development of a country, give an idea of the level of protection of businesses and individuals. The reform of the entire system of economic relations, social transformation and transformational changes taking place in Ukraine, give special weight to solving the problem of insurance coverage, the urge to find effective mechanisms of accumulation of resources of insurers and policyholders and their effective use to eliminate the negative consequences of insured events.

Key words: insurance, insurer, insured, insurance market, insurance company, insurance assets, financial instruments.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Досконала система страхового захисту є підґрунтям забезпечення більш високого рівня стабільності народногосподарського відтворювального процесу, досягненням соціальної злагоди, гарантом високого рівня життя населення. Створення дієвої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства неможливі без ефективного функціонування ринку страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам формування та розвитку страхування і страхового ринку в Україні присвячено низку наукових праць В. Альошина, В. Базилевича, О. Філонюка, В. Фурмана, С. Осадця, Р. Пікус, З. Шелудько та інших вітчизняних та іноземних економістів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в дослідженні стану страхового ринку в сучасних умовах, виокремленні його основних проблем та недоліків, визначенні шляхів покращення та

підвищення ефективності функціонування страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення України як самостійної, незалежної і демократичної держави не могло не обумовити створення і розвиток страхового ринку.

Ринок страхових послуг є одним з необхідних елементів ринкової інфраструктури, тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу і цінних паперів, праці і робочої сили. У країнах розвиненої економіки страхова справа має найширший розмах і забезпечує підприємцям надійну охорону їхніх інтересів від несприятливих наслідків різного роду техногенних аварій, фінансових ризиків, криміногенних факторів, стихійних та інших нещасть.

Страховий ринок – це сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги, а також здійснюється акт їх купівлі-продажу [1, с. 856].

Головними функціями страхового ринку є акумуляція та розподіл страхового фонду з метою страхового захисту суспільства.

Необхідними атрибутами страхового ринку є його учасники та товар, який купують і продають на цьому ринку. Учасниками страхового ринку виступають продавці, покупці страхових послуг, посередники, а також їх асоціації.

Страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу.

Діяльність кожного суб'єкта ринкових відносин пов'язана з ризиком, який необхідно попереджувати, зменшувати та фінансувати, на що і спрямована діяльність ринку страхових послуг, який через страхові організації шляхом використання особливих механізмів забезпечує процес безперервного суспільного відтворення [2, с. 177].

Станом на 31 грудня 2014 р. в Україні діяли 382 страхові компанії, з яких діяльність зі страхування життя здійснювали лише 57 (14,9% від загальної чисельності) (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності страхових компаній в Україні, 2010–2016 рр. [3; 4; 5]

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Кількість страхових компаній	456	442	414	407	382	361	310
зокрема, компанії зі страхування життя	67	64	62	62	57	49	39
Кількість укладених договорів, млн. шт.	619,1	618,0	178,2	185,3	134,7	735	635
Валові страхові премії, млн. грн.	23 082	22 693	21 508	28 662	26 767	29 735	35 170
Частка валових страхових премій у ВВП, %	2,1	1,7	1,6	2,0	1,7	1,5	
Валові страхові виплати, млн. грн.	6 105	4 864	5 151	4 652	5 065	8 102	8 839
Рівень валових страхових виплат, %	26,4	21,4	23,9	16,2	18,9	27,2	25,1
Чисті страхові премії	13 328	17 970	20 277	21 551	18 593	22 355	26 463
Частка чистих страхових премій у ВВП, %	1,2	1,4	1,5	1,5	1,2	1,1	1,2
Чисті страхові виплати, млн. грн.	5 886	4 699	4 970	4 567	4 893	7 602	8 561
Рівень чистих страхових виплат, %	44,2	26,2	24,5	21,2	26,3	34,0	32,3
Сформовані резерви, млн. грн.	11 372	11 179	12 578	14 436	15 828	18 376	20 936
Активи страховиків, млн. грн.	45 235	48 123	56 225	66 387	70 261	60 729	56 075
Частка активів у ВВП, %	4,2	3,7	4,0	4,6	4,5		
Активи, визначені ст. 31 ЗУ «Про страхування», млн. грн.	27 695	28 642	48 831	37 914	40 530	36 418	35 071
Обсяг сплачених статутних капіталів, млн. грн.	14 429	14 092	14 579	15 232	15 121	14 474	12 661
Обсяг страхових платежів, сплачених перестраховикам, млн. грн.	10 745	5 906	2 523	8 745	9 704	9 911	12 668

Динаміка основних показників діяльності страхових компаній впродовж 2004–2016 рр. свідчить про зміцнення тенденції до зростання обсягів страхового ринку України.

Ринок страхових послуг залишається одним з найбільш капіталізованих серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31 грудня 2015 р. становила 361, зокрема кількість страхових компаній зі страхування життя становила 49, страхових компаній, крім страхування життя, – 312 (станом на 31 грудня 2014 р. – 382 компанії, зокрема число страхових компаній зі страхування життя – 57, страхових компаній, крім страхування життя, – 325). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так, за 2015 р. порівняно з 2014 р. кількість компаній зменшилася на 21, порівняно з 2013 р. вона зменшилася на 46. За 2015 р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,5%, що на 0,2 в. п. менше порівняно з 2014 р.; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2015 р. становила 1,1%, що на 0,1 в. п. менше порівняно з відповідним показником 2014 р. [6].

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31 березня 2017 р. становила 307, зокрема кількість страхових компаній зі страхування життя становила 39; кількість страхових компаній, крім страхування життя, становила 268 (станом на 31 березня 2016 р. – 352 компанії, зокрема кількість страхових компаній зі страхування життя – 46, страхових компаній, крім страхування життя, – 306). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так, станом на 31 березня 2017 р. порівняно з аналогічною датою 2016 р. кількість компаній зменшилася на 45 [7].

Згідно з даними Нацкомфінпослуг збільшення рівня валових виплат пов'язано зі скороченням надходжень від страхових платежів за підвищення самих виплат на 8,9%. Причому найбільший рівень виплат спостерігається в медичному страхуванні, добровільному особистому страхуванні, обов'язковому страхуванні цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів перед третіми особами.

Згідно з даними рейтингу "Forbes" за 2015 р. перше місце належить страховій компанії «Княжа Vienna Insurance Group». Згідно з даними Агентства з розвитку інфраструк-

тури фондового ринку України 89,9% акцій страховика належать "VIENNA INSURANCE GROUP AG Wiener Versicherung Gruppe". На другому місці знаходиться компанія «Уніка», пакет акцій якої у 92,2% контролює "UNIQA International Beteiligungs-Verwaltungs GmbH" (Відень). Третє місце здобула «Українська страхова група», яка зараз належить на 92% "ТБІН Financial Services Group N.V." із Нідерландів [8].

Чотири страхові компанії не увійшли до рейтингу через високий рівень перестраховання, що може свідчити або про участь компанії у схемах, або про роботу з великими ризиками, що притаманно корпоративному сегменту, але не ритейлу. До рейтингу не потрапили «ХДІ Страхування», які віддали в перестраховання 74,85%; «Дніпроінмед», який перестраховував 100,42% від премій; «Бусин», який працює з великими ризиками, зокрема авіаційними (рівень перестраховання – 88%), а також компанія «Надійна» з показником перестраховання в понад 91,89% [8].

Також до рейтингу не увійшла страхова компанія «Лема», яка раніше була одним із найпомітніших учасників фінансового сектору. Засновник і акціонер компанії Сергій Чернишов трагічно загинув взимку 2015 р.

Серед позитивних чинників слід назвати стійке зростання обсягів статутного капіталу та активів, що є необхідною умовою стабільного функціонування і розвитку страхового ринку. Наявність необхідного та достатнього статутного капіталу збільшує фінансові можливості виконання страхових зобов'язань, гарантує платоспроможність та створює фінансову основу для подальшого розвитку страхової компанії.

Вибір напрямів для інвестування вітчизняними страховиками дещо відрізняється від підходу іноземних страхових компаній. Зокрема, у світовій практиці активи інституційних інвесторів лише на 4–7% формуються за рахунок банківських інструментів, тоді як основна частина коштів інвестується в акції (близько 60%) та боргові цінні папери (близько 25%). Така ситуація зумовлюється низькою доходністю банківських депозитів у розвинутих ринкових країнах та високою доходністю інструментів фондового ринку. Водночас в Україні банківські депозити залишаються традиційно популярним напрямом здійснення інвестицій, адже порівняно з іншими інструментами фінансового ринку вони дають досить високий гарантований доход. Крім того, робота з банками щодо розміщення коштів на депо-

зитних рахунках характеризується низькими витратами. Активна робота з цінними паперами, передусім акціями, потребує наявності в штаті страхової компанії спеціалістів з управління цінними паперами. Зазначена особливість роботи з фінансовими інструментами, а також той факт, що з розвитком вітчизняної банківської системи рівень доходності банківських депозитів знижуватиметься, підвищують важливість співпраці страхових компаній з компаніями з управління активів (КУА).

Незважаючи на високі темпи зростання кількісних показників, інституційні та функціональні характеристики страхового ринку України загалом не відповідають реальним потребам економіки та тенденціям світових страхових ринків, що зумовлює його істотне відставання у глобальному процесі формування світової фінансової системи.

Важливою проблемою страхових компаній залишається недостатня кількість ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів.

Негативний вплив на розвиток страхового ринку в Україні справляють:

- відсутність економічної стабільності, сталого зростання виробництва, неплатоспроможність населення, дефіцит фінансових ресурсів;

- значна взаємна заборгованість, накопичення неплатежів, збитковість більшості підприємств;

- неповна і фрагментарна законодавча база, відсутність державних преференцій на страховому ринку, неефективний контроль з боку держави, прояви монополізму;

- високий рівень інфляції (понад 10 відсотків), внаслідок чого здійснення довгострокових (накопичувальних) видів страхування в національній валюті неможливе;

- слабкий розвиток фондового ринку, що не дає змогу використовувати цінні папери як категорію активів для захищеного розміщення страхових резервів;

- відсутність вторинного ринку страхових послуг, механізмів ефективної взаємодії банківського та страхового секторів економіки, низький рівень розвитку допоміжної інфраструктури страхового ринку;

- неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку, довіри населення до страхування.

З 2016 р. вступили в силу нові вимоги щодо запровадження страховиками вдосконалених систем фінансової звітності, підвищення вимог до платоспроможності, створення докладніших актуарних моделей тощо.

У зв'язку з цим більшість страхових організацій чекають значні зміни. Ті страховики, які бажають «вижити» у висококонкурентній боротьбі, мають віднестися до запровадження нових стандартів з повною віддачею для того, щоб перехід на нові методи був «безболісним» та проведений у найшвидший спосіб.

Водночас перехід на нові методи потребує від страховиків використання передових технологій. Так, більшість великих страховиків вже в 2015 р. активно інвестувала в покращення технологічних рішень (цифрові платформи, інтерфейсні програми, які дають можливість не тільки зміцнити свої відносини з клієнтами, але й підвищити ефективність управління backend-операціями та керування витратами) [9].

Таким чином, для підвищення ефективності функціонування страхового ринку України необхідно вжити таких заходів:

- сплата внесків до статутного капіталу страховика виключно грошима, зокрема в іноземній валюті;

- вдосконалення механізму формування страхових резервів, системи розміщення страхових резервів;

- розширення ринку перестраховування, активізації роботи з нерезидентами щодо взаємного перестраховування;

- законодавче врегулювання питань захисту заощаджень громадян за довгостроковим страхуванням життя, здоров'я та пенсійним страхуванням.

Довіра до страхування як інституту соціально-економічного захисту є однією з необхідних передумов розвитку страхового бізнесу. З метою відновлення довіри до страхової галузі необхідно:

- поступово замінити обов'язкове державне страхування безпосереднім відшкодуванням з державного бюджету за рахунок коштів, передбачених на утримання відповідних державних органів;

- впровадити нові ефективні та привабливі для населення форми фінансових послуг, зокрема такі, як надання кредитів під заставу страхових полісів;

- інформувати населення через засоби масової інформації про стан страхового ринку і рівень державного контролю за його діяльністю.

Висновки з цього дослідження. Ефективне функціонування страхових компаній в Україні, їх успішний та динамічний розвиток, обсяги та напрями фінансування суб'єктів

господарювання залежатимуть від розширення переліку страхових послуг, підвищення їх конкурентоспроможності, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, підвищення вимог до порядку створення стра-

хових компаній, забезпечення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим та добровільним страхуванням, залучення страхового ринку до вирішення проблем соціального страхування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рудь І. Аналіз страхового ринку України / І. Рудь // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 856–859.
2. Шірінян Л. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 173–178.
3. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
4. Підсумки діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forinsurer.com.ua>.
5. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufu.org.ua/ua/about/activities...initiatives/5257>.
6. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202015.pdf.
7. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/sk_I_kv_%202017.pdf.
8. Рейтинг страхових компаній – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1398567-rejting-strahovih-kompanij-2015>.
9. Insurers' tech start up investment indicates growing importance of digital technology in the industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.outlaw.com/en/articles/2016/january/insurerstechstartupinvestmentindicatesgrowingimportanceofdigitaltechnologyintheindustrysaysexpert>.